

Sofija (Sonja) Škrobe (Krasica, 8. veljače 1919. – Karlovac, 28. listopada 2002.)**Sofija (Sonja) Škrobe (born in Krasica, 8 February, 1919 – died in Karlovac, 28 October, 2002)**

Snježana Mirilović

Opća bolnica Karlovac, Andrije Štampara 3, 47 000 Karlovac, Hrvatska

Sažetak

Uvod: O povijesti sestinstva u Karlovcu i podacima o školovanju i radu medicinskih sestara ima vrlo malo objavljenih radova. Većinom su ti radovi sastavni dio monografije bolnice i/ili organizacijskih jedinica zdravstvenih ustanova. Analizom pronađene povijesne građe u ovom radu pokušala se učiniti rekonstrukcija života, školovanja i rada medicinske sestre Sofije (Sonje) Škrobe.

Metode: Polazište za izradu rada bili su dokumenti pohranjeni u pismohrani Opće bolnice Karlovac, arhivskim fondovima i zbirkama Hrvatskog državnog arhiva (HDA) i usmeno svjedočanstvo kćeri Sofije (Sonje) Škrobe. Kao dopuna ovim izvorima korišteni su do sada objavljeni radovi.

Rezultati: Sofija (Sonja) Škrobe rođena je 8. veljače 1919. godine u Krasici. Završila je četiri razreda realne građanske škole u Karlovcu, dvije godine učiteljske domačinske škole u Zagrebu i u doba punoljetnosti upisala i završila Školu za nudijske u Beogradu. Nakon položene službene prisega, dekretima nadležnih Ministarstava zdravstva i Oblasnih Narodnih odbora šalju je na rad na različita mjesta. Radila je u Zavodu za suzbijanje endemijskog sifilisa u Banjaluci, u Državnom domu za malu djecu u Zagrebu, Domu narodnog zdravlja u Karlovcu, Državnim dječjim kolonijama u Virju i Splitu, Antituberkuloznom dispanzeru u Dubrovniku te u Kotarskoj zdravstvenoj stanici u Karlovcu. Posljednjih deset godina prije umirovljenja radila je kao patronažna sestra u Karlovcu. Prema obrađenoj građi možemo pretpostaviti da je Sofija Škrobe prva civilna školovana medicinska sestra u Karlovcu. Umrula je u Karlovcu 28. listopada 2002. godine.

Zaključak: Uvidom u dosje Sofije Škrobe možemo pratiti njezin profesionalni put po mnogim zdravstvenim ustanovama sukladno tadašnjoj socijalno-zdravstvenoj politici. Istovremeno se dobio uvid u zdravstvena, socijalna i politička zbivanja u državama opisanog vremena. Medicinske su sestre zajedno s liječnicima obilazile pacijente po kućama i/ili pružale skrb u pokretnim ambulancama. Provodile su aktivnosti usmjerene na suzbijanje i liječenje, kroničnih i zaraznih bolesti, podizale nivo higijene kod stanovništva i provodile zdravstveno prosvjetovanje ljudi. Razvidno je koliko je taj rad tražio osobnih odricanja, bio popraćen teškim radnim uvjetima rijetko uzimajući u obzir privatni život zdravstvenih djelatnika. U radu su navedena mnoga imena i dokumenti koji mogu poslužiti kao poticaj na daljnja istraživanja ili kao dopuna i/ili korekcija ovom radu.

Glavne riječi: Sofija Škrobe, povijest sestinstva, Karlovac, Škola za nudijske, patronažna sestra

Kratki naslov: Sofija Škrobe

Abstract

Introduction: There have been very few published texts on the history of nursing in Karlovac and few data on the education and work of nurses. They are mostly parts of the monograph of the hospitals and/or other departments at the health institutions. The summary of the life of Sofija (Sonja) Škrobe, her education, and her work have been analyzed in this text using historical documents.

Methods: The starting point for this text was the documents from the archives of the Karlovac General Hospital, the archives and collections of the Croatian State Archives (HDA), and the memories recounted by her daughter Sofia (Sonja) Škrobe. In addition, some previously published papers have also been used.

Results: Sofija (Sonja) Škrobe was born on February 8, 1919 in Krasica. After finishing primary school in Karlovac, she went to high school for teachers in Zagreb for two years and when she came of age she enrolled and finished high school for nurses in Belgrade. After she officially took oath she was sent by order of the Ministry of Health and Regional People's Committee to various places for work. She worked at the Institute for the Control of Endemic Syphilis in Banja Luka, at the State Orphanage for Young Children in Zagreb, the Public Health Center in Karlovac, the State Children's Camp in Virje and Split, the Antituberculosis Clinic in Dubrovnik, and the District Health Centre in Karlovac. For the last 10 years before retiring, she worked as a community nurse in Karlovac. We can assume that according to the analyzed data, Sofija Škrobe was the first qualified public nurse in Karlovac. She died in Karlovac on October 28, 2002.

Conclusion: Looking at Sofija Škrobe's file, we can follow her professional career in many health institutions according to the social and health politics of that period. At the same time, we got an insight into the social, political, and health issues of the states of those times. Nurses, together with doctors, visited patients in their homes and provided care in mobile ambulances. They were active at suppressing and curing, chronic and contagious diseases, raising the standards of hygiene and enlightening the people on health. It is apparent that such a work asked for personal sacrifices and that it was accompanied by difficult working conditions without consideration for the personal lives of the health professionals.

Many names and documents mentioned in this paper can inspire future researches or be used as a supplement or a correction.

Keywords: Sofija Škrobe, history of nursing, Karlovac, School for Nurses, Community Nurse.

Short title: Sofija Škrobe

Uvod

O povijesti sestrinstva u Karlovcu i podacima o školovanju i radu medicinskih sestara ima vrlo malo objavljenih radova. Većinom su ti radovi sastavni dio monografije bolnice ili/organizacijskih jedinica zdravstvenih ustanova. Analizom pronađene povijesne građe u ovom radu pokušala se učiniti rekonstrukcija života, školovanja i rada medicinske sestre Sofije (Sonje) Škrobe. Uvidom u pronađenu građu može se zaključiti da je Sofija Škrobe prva školovana civilna medicinska sestra u Karlovcu. Polazište za izradu rada bili su dokumenti pohranjeni u pismohrani Opće bolnice Karlovac (OBK) u osobnom dosjeu zaposlenika te arhivskim fondovima i zbirkama Hrvatskog državnog arhiva (HDA).

Dokumenti koji su pohranjeni u pismohrani OBK-a i HDA-e mogu se podijeliti u 4 skupine. Prema skupinama dokumenta učinjena je analiza i rekonstrukcija života Sofije Škrobe što je prikazano u poglavljima ovog rada. Prvu skupinu čine osobni dokumenti (rodni list, domovnica, zamolbe za dječji doplatak). Drugu skupinu čine dokumenti vezani za školovanje (svjedodžba o završnom ispitu, diploma Škole za nudiđe, Odluka o polaganju stručnog ispita). Treću skupinu čine dokumenti koji opisuju kretanje u službi (službeni dekreti o premještajima na radna mjesta, odluke o činovnim (platnim) razredima, zamolbe i odluke za korištenje godišnjeg odmora, zamolbe Sofije Škrobe o premještajima na pojedina radna mjesta, odluke o kvalifikacijama i dopuštanjima za rad na terenu). Zadnju skupinu čine dokumenti o ocjenjivanju radnika u zdravstvenim ustanovama.

Prema vremenu nastanka dokumenata mijenjali su se nazivi pojedinih zdravstvenih i socijalnih jedinica te nazivi države. Podaci koji su upotpunili rad, pomogli u rekonstrukciji događaja, ali i dali poticaj za dodatna istraživanja o školovanju i radu Sofije Škrobe bila su usmena svjedočanstva njezine kćeri Zjene Butković.

SLIKA/FIGURE 1. Sofija (Sonja) Škrobe, vjerojatno 1940. godine. Izvor: Pismohrana OB Karlovac, Sofija (Sonja) Škrobe, osobni dosje / Sofija (Sonja) Škrobe, probably from 1940. Source: Karlovac General Hospital Archives, Sofija (Sonja) Škrobe personal file

Introduction

There have been very few data and published texts on the history of nursing in Karlovac and education and work of nurses. Most of these works are part of hospitals' monographs and/or health institutions' departments. Going through the historical data, I have tried to analyze the life, education and career of the nurse Sofija (Sonja) Škrobe. By looking into the found data we can come to the conclusion that Sofija Škrobe was the first qualified public nurse in Karlovac. The basis for this text were the documents stored in the Karlovac General Hospital's archives (OBK), her personal file and the funds and collections of the Croatian State Archives (HDA).

The documents stored in the archives of OBK and OBK can be divided into four groups. An analysis and comprehension of Sofija Škrobe's life was presented through phases of her work according to the groups of documents. The first group are the personal documents (birth certificate, certificate of nationality, application for child allowance). The second group are the documents linked with her schooling (certificate of the final exam, diploma from the School for Nurses, decree for taking the qualifying exam). The third group are the documents which describe changes in her jobs (decisions on moving to other jobs, decree on rank and payment status, request and acts on taking holidays, requests by Sonja Škrobe to move to other working places, degrees on qualifications and permissions for the field work). The last group are the documents which evaluate workers in health institutions.

According to the period when the documents were made, some names of the medical and social units have been changed as well as the names of the states. The oral testimonies and information by her daughter Zjena Butković helped much in the analysis and completing this work on her education and her career and gave impulse for further researches.

Childhood and schooling

Sofija Ivka Škrobe was born on 8 February, 1919 in Krasica at the house number 361. Her father Ivan was a machine worker and her mother was Sofija, nee Pavletić. She was baptized in the town of Bakar in the Church of St. Andrew. Her godfathers at baptism were Egidio Blažina, a lawyer and Sofija Radanović [1].

Sofija Škrobe's home town is situated in the Bay of Bakar, about 3 kilometres north of the town of Bakar. Her life in Krasica was linked to the sea and maritime. The middle of the 19th century was the golden era for maritime. The town of Bakar had a strong fleet of merchant sailing ships which brought welfare to its citizens in and around the town. Soon, the sailing ships were replaced with steamboats but the town of Bakar was unprepared for changing old ways of maritime with the modern ones. Shipowners, shipbuilders and many sailors' families from the town and the neighbouring villages remained without income which caused emigration. According to the 1921 census Krasica had 1748 inhabitants [2,3].

Djetinjstvo i školovanje

Sofija Ivka Škrobe rođena je 8. veljače 1919. godine u Krasici na kućnom broju 361. Roditelji su joj bili Ivan Škrobe *kr. ravnajući strojar* i Sofija rođena Pavletić. Krštena je u Bakru u crkvi sv. Andrije. Kumovi na krštenju bili su Blažina Egidijo *svršeni pravnik* i Sofija Radanović [1].

Rodno mjesto Sofije Škrobe smješteno je u Bakarskom zaljevu, oko 3 kilometara sjeverno od Bakra. Život u Krasici bio je vezan uz more i pomorstvo. Sredinom 19. stoljeća bilo je zlatno doba pomorstva. Grad Bakar imao je jaku flotu trgovačkih jedrenjaka koji su gradu i okolici donosili blagostanje. Uskoro su jedrenjake na moru zamijenili parobrodi, a Bakar nije bio spreman da stari način brodarenja zamijeni modernijim. Bez prihoda su ostajali brodovlasnici, brodograditelji i mnoge obitelji pomoraca iz grada i okolnih sela što je pogodovalo iseljavanju. Prema popisu stanovništva iz 1921. godine u Krasici je živjelo 1748 stanovnika [2, 3].

Sofija je rođena kao četvrto dijete u obitelji. Imala je dva brata i dvije sestre. Prvi brat umro je odmah po porodu „*kri-ivicom primalje koja je prerezala pupak umjesto pupkovinu*“. Drugi brat po imenu Anton bio je student medicine te je ubijen u logoru Stara Gradiška početkom Drugog svjetskog rata. Starija sestra Marija umrla je od paratifusa kojim se zarazila u školi gdje je radila kao mlada učiteljica. Većinu života Sofija je provela sa svojom sestrom Nadom. Otac je bio pomorski major, inženjer strojarstva. Majka je bila domaćica, vrlo načitana, inteligentna i energična osoba. Budući da je obitelj bila nezadovoljna političkim prilikama u vrijeme banovanja Khuena Hedervaryja, seli se u Italiju gdje ostaje nekoliko godina. Sofija je taj dio djetinjstva opisivala kao sretno razdoblje ispunjeno igrom i prisustvom majke koja je djecu uvijek dočekivala s vrčem malinovca i ribama s gradela. Zbog boljih uvjeta školovanja, sele se u Karlovac koji je u to vrijeme bio „*najpopularniji grad*“ [4].

Četiri razreda realne gimnazije pohađala je u Državnoj ženskoj građanskoj školi u Karlovcu. Završni ispit položila je 28. lipnja 1935. godine s dobrim uspjehom. Predmeti u četvrtom razredu bili su: Nauka vjere, Hrvatski ili srpski jezik, Njemački jezik, Zemljopis, Povijest, Fizika, Kemija s mineralogijom, Higijena, Račun s jednostavnim knjigovodstvom, Geometrija s geometrijskim crtanjem, Slobodno crtanje, Pjevanje, Gimnastika, Ručni rad, Pouke s građanskim pravima i dužnostima te Domaćinstvo. Bila je marljiva i odličnog vladanja. Razrednica joj je bila Štefa Ribar [5].

Dvije godine učiteljske domaćinske škole u Zagrebu završila je 1937. godine [6]. Kada je napunila 18 godina, upisala je Školu za nudilje Društva Crvenog krsta u Beogradu. Školu je pohađala od 1938. do 1941. godine. Za vrijeme školovanja bila je smještena u školskom internatu [4]. Škola je osnovana 1921. godine i imala je dva smjera, jedan koji je pripremao učenice za rad u bolnicama i drugi za socijalno-medicinski rad. Učenice su se mogle upisati u školu s navršениh 18 godina i završenom gimnazijom. Škola je trajala 5 semestara. Prva direktorica škole bila je Edith Newton, učenica Florence Nightingale, a tri godine kasnije, Ruža Helih, dobitnica medalje Florence Nightingale. Predsjednik Školske uprave bio je dr. Andrija Štampar, tadašnji načelnik Odjeljenja za rasnu, javnu i socijalnu higijenu Ministarstva narodnog zdravlja [7].

Sofija was born as the fourth child into the family. She had two brothers and two sisters. Her first brother died immediately after birth „through the fault of the midwife who cut the naval in place of the umbilical cord.“ Her other brother Anton who was a student of medicine was killed in the concentration camp in Stara Gradiška at the beginning of the Second World War. Her elder sister Marija, died of paratyphoid which she contracted at school while working as a young teacher. Most of her life Sofija spent with her sister Nada. Her father was a lieutenant commander in the Navy and a mechanical engineer. Her mother was an educated, intelligent and energetic person. Sofija described childhood in Krasica as a happy period filled with plays and caring mother who would welcome her children with a jug of raspberry juice and grilled fish. Because of the better possibilities for education they moved to Karlovac which was at that time „the most popular town“ [4]. She attended the Secondary school for four years at the State School for Girls in Karlovac. She passed the final exam on 28 June, 1935 with a note „good“. School subjects in the fourth year were: Doctrine of the Faith, Croatian or Serbian language, German language, Geography, History, Physics, Chemistry and Mineralogy, Hygiene, Basic Accounting, Geometry and Geometric Drawing, Free drawing, Singing, Gymnastics, Handwork, Tutoring on Human Rights and Duties, House-keeping. She was very diligent and of good behaviour. Her homeroom teacher was Štefa Ribar [5].

In 1937 she finished a two year course in the School for Teachers [6].

When she turned 18 she entered the School for Nurses of the Red Cross Society in Belgrade. She attended the school from 1938 to 1941. During the schooling she stayed at school's residence halls [4]. The school was founded in 1921 and had two subdivisions: one for preparing the students for work in hospitals and one for socio-medical professions. Girls could enroll in school after they turned 18 and after they finished their Secondary school. The schooling lasted for 5 terms. The first school head was Edith Newton, the pupil of Florence Nightingale. Three years later the head was Ruža Helih, the winner of the Florence Nightingale medal. The president of the school board was dr. Andrija Štampar, ex chief of the Public Health Ministry's Department for racial, public and social hygiene [7].

The school programme consisted of the theoretical and practical part. Sofija Škrobe passed the third year with a note „very good“. The subjects examined were: Epidemiology and Basics of Prophylaxis, Pedagogy and Psychology, Social medicine and Sanitary Legislation, Sanitary and General Bookkeeping, Basics of Sociology and Legislation, National Economics, Medical Equipment. The practical part included the exams in subjects like Central Hygienic Institute and Special Work for Visiting Nurses. She did not need to go for the exam in the subject named Special Work for Hospital Nurses because she was in the socio-medical subdivision of the school. She was of excellent behaviour [8].

On the basis of the Law for higher education for assisting personnel from 13 November, 1931, the School for Nurses of the Red Cross Society of the Kingdom of Yugoslavia in Belgrade gave her on 5 June, 1941 a degree after passing

Školski program obuhvaćao je teorijski i praktični dio. Treći razred Sofija Škrobe položila je s vrlo dobrim uspjehom. Predmete koje je polagala bili su: Epidemiologija i osnove profilakse, Pedagogija i psihologija, Socijalna medicina sa sanitetskim zakonodavstvom, Sanitetska i opća administracija, Osnove sociologije s općim zakonodavstvom, Narodna privreda i Sanitetska tehnika. Praktični dio nastave odnosio se na ispite iz predmeta Centralni higijenski zavod i Specijalni rad za sestre posjetiteljke. Predmet Specijalni rad za sestre za bolničku službu nije polagala vjerojatno jer se školovala za socijalno-medicinski smjer. Bila je odličnog vladanja [8].

Škola za nudilje Društva Crvenog krsta Kraljevine Jugoslavije u Beogradu, na osnovu Zakona o stručnim školama za pomoćno osoblje od 13. studenog 1931. godine, izdaje joj diplomu da je završila školu i položila diplomski ispit s vrlo dobrim uspjehom 5. lipnja 1941. godine i time stekla sva prava kao kvalificirana *nudilja za vršenje svoje nudiljske službe*. Ravnateljica škole u to vrijeme bila je dr. Danica Stanarević [9].

Neposredno prije završetka školovanja, 6. travnja 1941. godine, bombardiran je Beograd. Škola je bila razrušena. Sofija je preko Zemunskog mosta pješice, uz povremene prijewe nepoznatih ljudi, došla sestri u Zagreb. U Zagrebu je bilo organizirano polaganje završnih ispita za učenike koji su pobjegli od ratnih zbivanja s područja tadašnje države. Završni ispit iz Škole za nudilje Sofija Škrobe polagala je u Zagrebu [4].

Na temelju datuma na diplomi iz Škole za nudilje i usmenog svjedočanstva, ne može se sa sigurnošću rekonstruirati mjesto i vrijeme završetka Škole za nudilje.

Nepunih deset godina nakon završetka škole, Sofija Škrobe 13. studenog 1951. godine podnosi prijavu Kotarskoj ambulanti u Karlovcu, gdje je bila zaposlena, da joj odobri polaganje stručnog ispita. Glavni liječnik Kotarske ambulante dostavlja Personalnom odjelu Savjeta za narodno zdravlje i socijalnu politiku prijavu za polaganje stručnog ispita. U Prijavi navodi da je imenovana u Službi: *„...jako vrijedna, marljiva i savjesna. Sposobna je da radi samostalno kod obrađivanja i težih rana kao i kod davanja injekcija. Prema potrebi službe, radila je i sada radi prekovremeno“*. Polaganju stručnog ispita pristupila je 3. prosinca 1951. godine i nije ga položila te se upućuje na ponavljanje cjelokupnog ispita [10]. Drugi put polagala je stručni ispit 8. ožujka 1952. godine u Zagrebu i položila ga je s vrlo dobrim uspjehom [11].

Radno iskustvo

Nakon završetka školovanja i položene službene prisege počinje raditi. Službenim je dekretom Ministarstva zdravstva Nezavisne Države Hrvatske (NDH) bila poslana 22. srpnja 1941. godine ravnatelju Zavoda za suzbijanje endemijskog sifilisa u Banjaluci, doktoru Stanku Sielskom, gdje će raditi u svojstvu sestre pomoćnice. U dopisu se između ostalog navodi da će: *„Sve selidbene troškove snositi Ministarstvo zdravstva NDH, a imenovana je dužna u roku od mjesec dana stupiti na radno mjesto“* [12].

Doktor Stanko Sielski bio je epidemiolog i od 1941. godine ravnatelj Zavoda za suzbijanje endemijskog sifilisa u Ba-

the graduate exam with a note „very good“ and which enabled her with all the rights to work as a qualified nurse. The head of the school was then dr. Danica Stanarević [9].

Just before the ending of her education, on 6 April, 1941, Belgrad was bombed. The school building was destroyed. She got to her sister in Zagreb by crossing the Zemun bridge on foot and few timestaken by car by unknown people. Taking the final exams for the students who escaped from the war stricken regions of the country was organized in Zagreb. Sofija passed her final exam from the School for Nurses in Zagreb [4].

Based on the date of the issue of the diploma certificate from the School for Nurses and oral testimony, it can not be determined with certainty the place and time when she finished the School for Nurses.

Less than ten years after finishing the school, on 13 November, 1951, in a Karlovac County Clinic where she worked, Sofija Škrobe applied for the approval to take the qualifying exam. The chief physician of the County Clinic delivered her application for the qualifying exam to the Personnel Department of the Comitee for the People's Health and Social Politics. He mentioned in the application that the mentioned applicant is:....“very dilligent, hardworking and conscientous. She is capable to work independantly when dealing with bad wounds and giving injections. If necessary, she has already worked, and is working overtime now. She took the qualifying exam on 3rd Decmber, 1951 but she did not pass it and was instructed to try again [10]. She took the qaulifying exam for the second time on 8 March, 1952 in Zagreb and she passed it with a note „very good“ [11].

Work experience

After having finished school and formally taken an oath she started to work. By order of the Ministry of Health of the Independent State of Croatia (NDH) on 22 July, 1941 she was sent to doctor Stanko Sielski, the head of the Institute for Control of Endemic Syphilis in Banja Luka where she

SLIKA/FIGURE 2. Sofija Škrobe u Školi za nudilje, 1941. godina. Izvor: privatno / Sofija Škrobe at School for Nurses in 1941. Source: Private

njaluci. Tijekom Drugog svjetskog rata odigrao je značajnu ulogu u zaštiti židovskih liječnika i njihovih obitelji. Posthumno je 2014. godine zbog svojih zasluga proglašen *Pravednikom među narodima svijeta*. U Bosni i Hercegovini prikupio je velik broj eksponata iz područja narodne medicine koje je izložio u Muzeju za povijest zdravstva pri Hrvatskom liječničkom zboru [13].

Iz Zavoda za suzbijanje endemijskog sifilisa u Banjaluci, dr. Stanko Sielski obavještava Sofiju Škrobe da je od 1. rujna 1941. godine privremeno dodijeljena ambulanti za suzbijanje endemijskog sifilisa u Zenici, a od 9. siječnja 1942. godine radi u ambulanti za suzbijanje endemijskog sifilisa u Derventi. [14] Za svoj rad na suzbijanju endemijskog sifilisa bila je pismeno pohvaljena [15].

Radila je u ambulanti i na terenu. Terenske obiliske obavljala je uglavnom pješice [4]. Zbog osobnih razloga, poroda djeteta, tražila je premještanje u Zagreb. Na prijedlog nadstojnika Odsjeka za javno zdravstvo koji se obraća Ministarstvu zdravstva NDH da se Sofiji Škrobe odobri premještanje iz Zavoda za suzbijanje endemijskog sifilisa k Središtu za društveno zdravstveni rad sestara pomoćnica u Zagrebu, s time da radi u dječjem domu u Zagrebu. Također navodi: *„...da ista radi vrlo uredno i savjesno na terenu u Kotaru Derventa. Obzirom na njezine obiteljske prilike te na korisnost službe“* traži odobrenje za premještanje [16]. Ministarstvo je prijedlog odobrilo te od 24. studenog 1942. do 15. ožujka 1943. godine radi u Državnom domu za malu djecu „Josipovac“ u Zagrebu [17].

Službenim dekretom Glavnog ravnateljstva za zdravstvo pri Ministarstvu unutarnjih poslova od 15. ožujka 1943. godine naređuje se da se „Sofija Škrobe, sestra pomoćnica kod Doma za malu djecu u istom svojstvu i u istom činovnom (platnom) razredu premješta k Domu narodnog zdravlja u Karlovcu iz službenih obzira“. U Domu narodnog zdravlja u Karlovcu počinje raditi 6. travnja 1943. godine [18].

Od 10. svibnja do 16. srpnja 1945. godine radi u Oblasnoj vojnoj bolnici Karlovac, IV. Korpusa. Za ispomoć u bolnici javila se dobrovoljno. Molila je da radi svaki dan od 7 do 12 sati i od 15 do 18 sati, a po mogućnosti da joj se odobri da svake nedjelje bude slobodna. U obavijesti o upućivanju Škrobe na dužnost, napisano je „da će se hraniti u bolnici, a stanovati kod kuće“ [19, 20].

Odlukom Ministarstva narodnog zdravlja Federalne Države Hrvatske (FDH) Sofiji Škrobe odobrava se premještanje u Ministarstvo socijalne politike koje zahtijeva da vrši službu nadzorne sestre kod dječjih kolonija u Virju i Đurđevcu [21]. Od 17. srpnja 1945. godine radi u Državnoj dječjoj koloniji Virje. U navedenoj koloniji radila je 7 mjeseci, odnosno do premještaja u Državnu dječju koloniju u Splitu. Na njezino mjesto u Virje dolazi medicinska sestra Zdenka Reinhardt [22]. U Državnoj dječjoj koloniji u Splitu radila je od 23. veljače do 27. rujna 1946. godine [17].

Voljela je raditi s djecom i djeca su voljela nju. Gdje god je dekretom bila premještena, uvijek je sa sobom vodila svoju kćer Zjenu [4].

Iz Splita je dekretom premještena u Oblasni narodni odbor Dalmacije radi daljnjeg rasporeda na rad [23]. Zbog ukazane potrebe, premješta se u Dispanzer za grudne bolesti u

worked as assisting nurse. Among other things mentioned in the letter are: *„ all the cost of the relocation will be paid by the Ministry of Health of the NDH and the appointed person is due to start to work within one month [12].*

Doctor Stanko Sielski was an epidemiologist and from 1941 he was the head of the Institute for the Control of the Endemic Syphilis in Banja Luka. During the Second World War he played an important role protecting Jewish doctors and their families. In 2014, he was posthumously recognized as *Righteous Among the Nations*. He collected many items regarded as folk medicine in Bosnia and Herzegovina which he exhibited in the Museum of Health History of the Croatian Medical Association [13].

Dr Stanko Sielski from the Institute for Control of Endemic Syphilis in Banja Luka informed Sofija Škrobe that she was assigned to the Clinic for control of endemic syphilis in Zenica from the 1 September, 1941 and from 9 January, 1942 to the Clinic for control of endemic syphilis in Derventa [14]. She was praised in a document for her work in the control of the endemic syphilis [15]. She worked in the clinic and in the field, too. She did the field work on foot [4].

She asked to be moved to Zagreb for personal reasons, that is the birth of the child.

At the suggestion of the Head of the Department of Public Health, who asked the Ministry of Health of the Independent State of Croatia to approve Sofia Škrobe move from the Institute for the Control of Endemic Syphilis to the Center for Social Health Work of Assisting Nurses in Zagreb in order to work at „Dječji dom“ orphanage in Zagreb. He also noted *„ that the person mentioned works orderly and conscientiously in the field work in the Derventa region. Due to her family circumstances and her usefulness of the service“* he asked permission for her to move [16]. The Ministry approved and from 24 November, 1942 to March, 1943, she worked in the State Orphanage Josipovac in Zagreb [17].

By official order of the General Directorate for Health at the Ministry of the Interior from 15 March, 1943, *Sofija Škrobe, assisting nurse in the „Dom za malu djecu“ orphanage, was to move to Public Health Centre in Karlovac by official accounts, performing the same duty with the same ranks and payments.* She started to work in the Public Health Centre in Karlovac on 6 April, 1943 [18].

From 10 May to 16 July, 1945 she worked in the County Military Hospital of the 4th Army Corps. She volunteered helping out in the hospital. She asked to work every day from 7 to 12 am and 3 to 6 pm and if possible to have a day off on Sunday. In a note of her assignment to duty, it was written *that she will be provided with food in hospital but that she will reside at her home [19, 20].*

By order of the Ministry of Public Health of the Federal State of Croatia (FDH), Sofia Škrobe had been approved to move to the Ministry of Social Affairs, who required her to serve as a supervising nurse at children's summer camp in Virje and Đurđevac [21].

From 17 July, 1945 she worked in the State Children Camp in Virje. She worked there for seven months till she was moved to the State Children Camp in Split. She was substituted in Virje by the nurse Zdenka Reinhardt [22]. She worked

SLIKA/FIGURE 3. Sofija Škrobe s kćeri Zjenom i djecom u Državnoj dječjoj koloniji Virje, 1946. Izvor: privatno / Sofija Škrobe with her daughter Zjena and other children at the State Children Camp in Virje, in 1946. Source: private

Dubrovniku, odnosno antituberkulozni dispanzer s plaćom u iznosu od *brutto 2800 dinara* [24].

Sofija Škrobe piše 8. srpnja 1947. godine Upravi objedinjene zdravstvene zaštite pri ekspozituri Državnog zavoda za socijalno osiguranje Dubrovnik te moli premještanje u Karlovac. Navodi da su razlozi *briga o starijim roditeljima i o četiri i polgodišnjoj kćeri* te da bi joj bilo lakše kada bi bili zajedno [25]. Slijedi odgovor iz Oblasnog narodnog odbora Dalmacije da se obavijesti Ministarstvo narodnog zdravlja Narodne Republike Hrvatske (NRH) da premještanje može uslijediti jedino ako istovremeno Dispanzeru za grudne bolesti dodijele drugu medicinsku sestru [26]. Gradski Narodni odbor Karlovac izvješćuje Ministarstvo narodnog zdravlja NRH da se zamjena za premještanje ne može dati te ističu potrebu za premještanjem jer je *rad u Kotarskoj zdravstvenoj stanici u Karlovcu opežan i da je tamo zaposlena samo jedna medicinska sestra*.

Oblasni Narodni odbor Dalmacije podnosi izvještaj Ministarstvu narodnog zdravlja NRH da je dana 15. veljače 1948. godine Sofija Škrobe samovoljno napustila službu te da se dekret s dostavnicom stavi izvan snage. Obraća se i Gradskom Narodnom odboru u Karlovcu da imenovanu ne uvođa u posao i da protiv iste pokrene disciplinski postupak [27]. Iz dokumenata nije moguće doznati kako se razriješio taj spor.

Po dolasku u Karlovac, od veljače 1948. godine, Sofija Škrobe zaposlila se u Kotarskoj zdravstvenoj stanici. Radila je u ambulanti u Šebetićevoj ulici s dr. Gajom Petrovićem i dr. Brankom Vukšinićem. Bila je blaga, pronicljiva, ali kad je trebalo, i stroga [4].

Slično je opisuje i ravnatelj Kotarske zdravstvene stanice, dr. Gajo Petrović, na godišnjoj ocjeni zaposlenika za 1953. godinu. Navodi da je: *„Stručno veoma sposobna i da može raditi samostalno pošto je višegodišnja medicinska sestra. Prema pacijentima je veoma susretljiva, prijazna i pacijenti je vole. Komplimentiram je.“* [28]. Na sljedećem ocjenjivanju zaposlenika, 1955. godine ravnatelj dr. Petrović ocjenjuje: *„...da je iskusna medicinska sestra u dugogodišnjem radu. Sposobna za samostalni rad. Radi svoje stručnosti i iskustva izabra-na je za glavnu sestru Kotarske zdravstvene stanice odlukom*

in the State Children Camp in Split from 23 February till 27 September, 1946 [17].

She loved working with children and children loved her. Whenever she was ordered to move to another post, she took her daughter Zjena with her [4].

She was ordered by Regional People's Committee of Dalmatia to move to new assignments [23].

Due to new needs, she was moved to the Clinic for Chest Diseases in Dubrovnik, namely to the antituberculosis department with a *gross salary of 2800 dinars* [24].

Sofija Škrobe wrote on 8 July, 1947 to the United Health Care Administration at the branch office of the State Social Care Institute in Dubrovnik and asked to be moved to Karlovac. She stated that the reasons for the move are care for the elderly parents and her four and a half year old daughter and that life would be easier if they all are together [25].

The following is the response from the Regional People's Committee of Dalmatia: „ Inform the Ministry of Public Health of the People's Republic of Croatia (NRH) that the transfer can only take place if another nurse is assigned to the Clinic for Chest Diseases at the same time.“ [26].

The Karlovac People's Committee informs the Ministry of Public Health of the People's Republic of Croatia that no replacement can be approved by them and emphasizes the need for the transfer *because the work at the Karlovac District Health Station is extensive and only that only one nurse is employed there*.

The Regional People's Committee of Dalmatia submits a report to the Ministry of Public Health of the People's Republic of Croatia that on 15 February 1948 Sofija Škrobe voluntarily left the service and that the decree on her employment was repealed.

They also addressed the People's Committee in Karlovac not to give the mentioned person a job and to start a disciplinary procedure against her [27] it can not be seen from the documents how this dispute was solved.

After arriving in Karlovac, from February 1948, Sofija Škrobe found job in the Regional Medical Office. She worked in the medical office in Šebetićeveva street, together with dr. Gajo Petrović and dr. Branko Vukšinić. She was gentle, shrewd, but also strict when needed [4].

Gajo Petrović, the head of the Regional Medical Office, described her similarly in the annual assessment of employees. He stated that she is *„ competent and very capable and that she can work independently due to many years of experience as a nurse. She is very friendly and kind and the patients love her. I give her compliments* [28].

In the next assessment of the employees in 1955, the head dr Gajo Petrović wrote that *„ she is a professional nurse with many years of experience. She is capable to work independently. Because of her competence and experience and by order of the Regional Medical Office she was chosen the head nurse of the Regional Medical Office. She takes good care of patients. When she finishes her working hours in the medical office she goes to visit seriously ill patients in their homes from*

SLIKA/FIGURE 4. Sofija Škrobe u kućnoj posjeti, 1960-ih godina. Izvor: privatno / Sofija Škrobe during home visit, 1960s. Source: private

Upravnog odbora Kotarske zdravstvene stanice. Zalaže se mnogo oko pacijenata. Kad svrši svoje radno vrijeme u ambulanti ide težim bolesnicima po kućama od jutro do kasno uvečer. Vladanje u službi i moralne osobine dobre. [29]. Uvijek je pomagala drugima i nije se nikada žalila. Kada je radila u ambulanti, ostajala je na poslu dok se nije zbrinuo zadnji pacijent. Doktor Petrović običavao je poslije radnog dana u bolnici, obično u 22 sata, doći u ambulantu i pregledati još tridesetak pacijenata. Posao je nerijetko trajao i do dva sata iza ponoći [4].

Uvidom u Upitnik o ocjenjivanju službenika zdravstvenih ustanova za 1958., 1959. i 1960. godinu zaključuje se da je ocjenom „ističe se“ ocijenjena za teorijsko i praktično znanje, za samostalnost i stručnost, zalaganje u radu i odnosu prema pretpostavljenima. Ocjenu „zadovoljava“ dobila je za rad na stručnom uzdizanju, samoinicijativnost za unapređenje struke i poznavanje zdravstvene problematike [30, 31, 32].

Od 1. travnja 1961. godine radila je kao patronažna sestra u Karlovcu. Posao joj je tada bio lakši, a pacijente je i onda obilazila uglavnom pješice [4].

Bila je osposobljena za samostalan rad na terenu, za davanje injekcija i obrađivanje težih rana kod pacijenata. Ugovorom o dopunskom radu između Medicinskog centra Karlovac i Sofije Škrobe, zadužuje se za davanje injekcija na terenu za vrijeme epidemije gripe u razdoblju od 3. siječnja do 29. veljače 1968. godine [33].

Sofija Škrobe, poznata kao sestra Sonja bila je uvijek profesionalna, kolegijalna, savjesna i nadasve posvećena radu s pacijentima što pokazuju godišnje ocjene zaposlenika. Voljela je crtati i lijepo je crtala, ali tu umjetničku crtu nikad nije razvijala [4].

U starosnu mirovinu otišla je 17. kolovoza 1971. godine. Vrijeme u mirovini posvetila je obitelji i nije se više bavila sestričkim radom. Umrula je 28. listopada 2002. godine. Sahranjena je na gradskom groblju Dubovac u Karlovcu.

Zaključak

Rekonstrukcijom života, školovanja i rada medicinske sestre Sofije (Sonje) Škrobe, dobio se uvid u socijalna, zdravstve-

morning till late in the evening. Her conduct and moral values are good [29].

She always helped others and never complained. When she worked in the medical office she stayed till the last patient was not taken care of. Doctor Petrović used to go to his medical office, after he finished job in hospital around 10 pm, and examined around thirty patients. It was not unusual to work till 2 am [4].

Insight into the questionnaire on the evaluation of employees of health care institutions in 1958, 1959 and 1960 reveals that she was judged „outstanding“ for theoretical and practical knowledge, for her independence at work and competence, her commitment to work and her attitude towards her superiors. A note „fair“ was given to her for work on professional improvement, taking initiative to improve the profession and for the knowledge of medical issues [30, 31, 32].

From 1 April, 1961 she worked as a community nurse in Karlovac. Her job was then easier and even then she was visiting patients on foot [4].

She was qualified for an independent field work, giving injections and treating bad wounds in patients. Under the contract for supplementary work between Medical Center Karlovac and Sofija Škrobe, she was assigned with giving injections to outside patients during the flu epidemic in the period between 3 January and 29 February 1968 [33].

Sofija Škrobe, known as the nurse Sonja had always been professional, supportive, conscientious and above all devoted to work with patients, shown also by the annual notes given by her employers.

She loved drawing and she drew wonderfully but she never developed this artistic streak [4].

She retired at old age on 17 August, 1971. She spent her time in retirement with her family and never worked again as a nurse. She died on 28 October, 2002. She was buried at town cemetery of Dubovac in Karlovac.

Conclusion

Going through the life of Sofija (Sonja) Škrobe, her schooling and work as a nurse we got an insight into the social, medical and political events during different periods in these areas. During and after the Second World War, in the territories of the former country, epidemics and epidemics of contagious diseases, high infant mortality rate, migrations, poverty, lack and uneven distribution of the medical staff were widely spread. According to Andrija Štampar's vision and ideas, health system was reorganized so that health care could be available to everyone. Thus, the health service takes place in health care municipalities that were under the supervision of the county or city administration. District and municipal doctors in the countryside and in smaller places started to link with the health service in health care institutions, hospitals, dispensaries, public health centers. The entire work was coordinated and supervised by the Department of Public Health. To this end, the arrangement of doctors and professional medical staff in health municipalities, districts, hospitals and health care instituti-

na i politička zbivanja u pojedinim vremenskim periodima na ovim prostorima. Tijekom i nakon Drugoga svjetskog rata na području tadašnje države prevladavale su endemije i epidemije zaraznih bolesti, visoka smrtnost dojenčadi, migracije, siromaštvo, manjak i neravnomjerna raspodjela zdravstvenog osoblja. Kako bi zdravstvena zaštita bila što dostupnija svima, prema viziji i misiji Andrije Štampara, reorganizira se zdravstveni sustav. Tako se zdravstvena služba odvija u zdravstvenim općinama koje su bile pod nadzorom kotarske ili gradske uprave. Dolazi do povezivanja kotarskih i općinskih liječnika na selu i u manjim mjestima sa zdravstvenom službom u zdravstvenim ustanovama, bolnicama, dispanzerima i domovima narodnoga zdravlja. Cjelokupan rad koordinirao je i nadzirao Odjel za narodno zdravlje. S tim ciljem proveden je razmjestaj liječnika i stručnog medicinskog osoblja po zdravstvenim općinama, kotarima, bolnicama i zdravstvenim ustanovama pa se rad mogao organizirati i u pokretnim ambulancama [34].

Uvidom u dosje Sofije Škrobe možemo pratiti njezin profesionalni put po mnogim zdravstvenim ustanovama sukladno proklamiranoj zdravstvenoj politici Andrije Štampara. Medicinske su sestre zajedno s liječnicima obilazile pacijente po kućama i/ili im pružale skrb u pokretnim ambulancama. Provodile su aktivnosti usmjerene na suzbijanje i liječenje, kroničnih i zaraznih bolesti, podizale nivo higijene kod stanovništva i provodile zdravstveno prosvječivanje ljudi. Radna mjesta mijenjale su često, ne znajući gdje će biti sljedeće. Radile su predano, daleko od svoje obitelji i kuće.

U radu ostaje nepoznat podatak o mjestu polaganja završnog ispita iz Škole za nudilje jer su pronađeni izvori oprečni što nalaže potrebu za daljnjim istraživanjem. Navedena su mnoga imena i dokumenti koji mogu poslužiti kao poticaj za daljnja istraživanja te kao dopuna i/ili korekcija ovom radu.

Zahvala

Autorica zahvaljuje gospođi Zjeni Butković, kćeri Sofije Škorbe, na informacijama o njezinu životu i ustupljenim fotografijama. Posebnu zahvalu upućuje Sandi Franković, prof. za pomoć u prikupljanju gradiva pohranjenog u Hrvatskom državnom arhivu te savjetima i pomoći prilikom pisanja rada.

Nema sukoba interesa

Literatura

- [1] HR-HDA-890 Zbirka personalija, Sofija Škrobe Prijepis krsnog lista 31. 3. 1931.
- [2] Černicki L. Bakar – zaboravljeni Frankopanski grad. Meridijani. 2009; 138: 53–9.
- [3] Krasica (Bakar). [internet] [pristupljeno 28. 9. 2021.] Dostupno na: <https://bs.wikipedia.org/wiki/>
- [4] Butković Zjena usmeno svjedočanstvo, zabilježila Snježana Mirilović 8. rujna 2021.
- [5] HR-HDA-890 Zbirka personalija, Sofija Škrobe Prijepis o završnom ispitu 28. 6. 1935. ur. br. 230.
- [6] Pismohrana OB Karlovac, Osobni dosje Sofija Škrobe. Službenički list
- [7] Vlaisavljević Ž, Čolović N, Perišić M. Počeci obrazovanja medicinskih sestara i njihov doprinos razvoju sestrinske profesije u Srbiji. Srp ArhCelok Lek. 2014; 142 (9-10): 628–36.
- [8] Pismohrana OB Karlovac, Osobni dosje Sofija Škrobe. Prijepis Godišnje svjedočanstvo 5. 6. 2021. ur. br. 1038.
- [9] HR-HDA-890 Zbirka personalija, Sofija Škrobe Prijepis Diplome Škole za nudilje 5. 6. 1941.
- [10] HR-HDA-890 Zbirka personalija, Sofija Škrobe Prijepis prijave za polaganje stručnog ispita 13. 11. 1951. ur. br. 312.
- [11] Pismohrana OB Karlovac, Osobni dosje Sofija Škrobe. Prijepis svjedožbe o stručnom ispitu 8. 3. 1952. ur. br.10274.

ons was carried out in such a way that the work could be organized even in mobile ambulances.

The insight into the Sofija Škrobe's personal file enables us to follow her professional career in many health institutions in accordance with the proclaimed medical politics by Andrija Štampar.

Nurses, together with doctors visited patients in their homes and/or giving treatments in mobile ambulances. They were actively engaged in preventing and treating acute, chronic and contagious diseases, raising the standard of hygiene in people and enlightening the people about health. People changed their jobs often, not knowing where the next post will be. They worked with dedication, far from their families and home.

This text, though, does not reveal the information about the place where the final exam of the School for Nurses was taken because the available sources are contradicting and further researches are needed. Many names and documents have been mentioned which can be used as a motivation for further researches and as a supplement or correction to this text.

Acknowledgement

The author thanks Mrs Zjena Butković, the daughter of Sofija Škorbe for information about her life and her photo courtesy. Special thanks to prof. Sandi Franković for helping in collecting data stored in the Croatian State Archives and for her help and assistance in writing this text.

Authors declare no conflict of interest

- [12] Pismohrana OB Karlovac Osobni dosje Sofija Škrobe Odluka o premještanju u Zavod za suzbijanje endemijskog sifilisa. 22. 7. 1941. ur. br. 19616-1941.
- [13] Hrvatski muzej medicine i farmacije. Razvoj povijesti medicine i prve inicijative za osnivanje muzeja. [internet] [pristupljeno 29. 9. 2021.] Dostupno na <https://hmmf.hazu.hr/povijest/>
- [14] Pismohrana OB Karlovac, Osobni dosje Sofija Škrobe Rješenje o premještanju 18. 2. 1942. ur. br. 874-1942.
- [15] Pismohrana OB Karlovac, Osobni dosje Sofija Škrobe Opći upitni arak. 22. 5. 1948.
- [16] HR-HDA-890 Zbirka personalija, Sofija Škrobe Prijedlog za premještaj 8. 5. 1942. ur. br. 26721-2-II- 1942.
- [17] Pismohrana OB Karlovac, Osobni dosje Sofija Škrobe Izjava o godinama provedenim u radnom i službeničkom odnosu.17. IX 1951.
- [18] Pismohrana OB Karlovac, Osobni dosje Sofija Škrobe Naredba o premještanju 15. 3. 1943. ur. br. 9561-0-1943.
- [19] Pismohrana OB Karlovac, Osobni dosje Sofija Škrobe Upućivanje na dužnost u Oblasnu bolnicu Karlovac IV Korpusa. 24. 5. 1945.
- [20] Pismohrana OB Karlovac, Osobni dosje Sofija Škrobe Izjava o godinama provedenim u radnom i službeničkom odnosu.17. 9. 1951.
- [21] Pismohrana OB Karlovac, Osobni dosje Sofija Škrobe Odluka o premještanju u dječje kolonije. 27. 8. 1945. ur. br.5128-Prs-1945.
- [22] Pismohrana OB Karlovac, Osobni dosje Sofija Škrobe Odluka o premještanju 5. 11. 1945. ur.br.16478-V-1945.
- [23] Pismohrana OB Karlovac, Osobni dosje Sofija Škrobe Škrobe Sofija, med.sestra stavljena na raspoloženje. 4. 9. 1946. ur. br. 30327-II-46.
- [24] Pismohrana OB Karlovac, Osobni dosje Sofija Rješenje o premještanju kod Dispanzera za grudne bolesti. 1. 1. 1947. ur. br.19072/46.
- [25] HR-HDA-890 Zbirka personalija, Sofija Škrobe Molba Sofije Škrobe za premještaj u Karlovac. 8. 8. 1947. ur. br. 4527/47.
- [26] HR-HDA-890 Zbirka personalija, Sofija Škrobe Škorbe Sofija, med. sestra – molba za premještaj. 26. 8. 1947. ur. br.10.862/47.
- [27] HR-HDA-890 Zbirka personalija, Sofija Škrobe Škorbe Sofija, med. Se-stra – premještaj 19. 3. 1948. ur. br. 5639/48.
- [28] Pismohrana OB Karlovac, Osobni dosje Sofija Škrobe Ocjenjivanje za- poslenika za 1953. godinu; br. 62/54.
- [29] Pismohrana OB Karlovac, Osobni dosje Sofija Škrobe Ocjenjivanje za- poslenika za 1955. godinu; 1. 2. 1956.
- [30] Pismohrana OB Karlovac, Osobni dosje Sofija Škrobe Upitnik za ocje- njivanje službenika zdravstvenih ustanova za 1958. godinu; 7. 6. 1959.
- [31] Pismohrana OB Karlovac, Osobni dosje Sofija Škrobe Upitnik za ocje- njivanje službenika zdravstvenih ustanova za 1959. godinu; 23. 2. 1960.
- [32] Pismohrana OB Karlovac, Osobni dosje Sofija Škrobe Upitnik za ocje- njivanje službenika zdravstvenih ustanova za 1960. godinu; 26. 1. 1961.
- [33] Pismohrana OB Karlovac, Osobni dosje Sofija Škrobe Ugovor o do- puskom radu. 3. 1. 1968. ur. br. 02-10-12/1.
- [34] Dugački V, Regan K. Povijest zdravstvene skrbi i razvoja zdravstve- nih ustanova na hrvatskom prostoru. Studia lexicographica. 2019; 13 (25): 35–74.